

dece bir elif (kasır) mertebesi yoktur (İbnü'l-Cezerî, I, 321-326). c) Med harfinden sonra vakıf ve vasıl hallerinde değişmeyen sükûn (sükûn-ı lâzım) bulunuyorsa buna "lâzım med" (medd-i lâzım) denir (ن - ق - ت امروتی - الحاقّة gibi). d) Med harfinden sonra ârız sükûn (vakıf halinde telaffuzda var olan, vasıl halinde düşen) bulunuyorsa buna da "ârız med" (medd-i ârız) adı verilir (مؤمنين - يعلمون) gibi). Ârız medlerin icrasında kasırla da iktifa edilirken lâzım medler mutlaka tabîi medde ilâve ile uygulanmıştır. Ârız ve lâzım medlerde süre tûl (üç elif, dört elif), tavassut (iki elif) ve kasırla (bir elif) ifade edilir.

Bir başka med türü de "fîn harfleri" denilen vav ve yâ mahrelerinin uzatılması şeklinde olur. Sâkin vav ve "yâ"dan önceki harf fethali olur, sonraki harf üzerinde de vakfedilirse "fîn med" (medd-i fîn) meydana gelir ve mutlak tavassut ve tûl ile med edilir (نوم - الصّيف) gibi). Bazı kıraat imamaları medleri konumlarının farklılığı sebebiyle "medd-i hacz, medd-i adl, medd-i mübâlağa, medd-i bedel" gibi ondan çok farklı isimle anmışlardır (Ali b. Muhammed es-Sehâvî, II, 522).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "mdd" md.; Dâni, *et-Teysîr* (nşr. O. Pretzl), İstanbul 1930, s. 30-31; Ebû Ca'fer İbnü'l-Bâziş, *el-İknâ' fi'l-kurâ'âti's-seb'* (nşr. Abdülmecîd Katâmiş), Dimaşk 1403, I, 476; Ali b. Muhammed es-Sehâvî, *Cemâlû'l-kurrâ' ve kemâlû'l-ikrâ'* (nşr. Ali Hüseyin el-Bewâb), Mekte 1408/1987, II, 522; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 321-326; Karabaş, *Karabaş Tecvidi*, İstanbul 1328, s. 5; Süyûtî, *el-İtkân* (nşr. Abdülmün'im el-Hafâcî), Kahire 1370/1951, I, 96-98; Ali el-Kârî, *el-Minehu'l-fikriyye 'alâ metni'l-Cezeriyye*, Kahire 1308, s. 81; Bennâ, *İthâfû fużalâ'i'l-beşer*, İstanbul 1285, s. 45-55; Lebîb es-Said, *el-Cem'û's-sauiyyü'l-evvel bi'l-Kur'ân*, Kahire, ts., s. 103-112.

MEHMET ALI SARI

MEDÂİN

(المدائن)

Sâsânîler'in başşehri.

Bugünkü Bağdat'ın 30 km. kadar güneydoğusunda Dicle nehrinin her iki yakasına Partlar ve Sâsânîler döneminde kurulan yedi ayrı şehirden meydana gelmiş, bu şehirler taş veya duba köprülerle birbirine bağlanmıştır. Arapça **medîne** (şehir) kelimesinin çoğulu olan **medâin**, Ârâmîler tarafından bu şehirler topluluğuna verilen aynı anlamdaki **medî-nethâ** adının Arapça'ya uyarlanmış şekli-

dir. Burası Sâsânîler'in başşehri ve hükümdarların kışlık ikametgâhı olduğu gibi yahudi ve Nestûrîler'in önemli merkezlerinden biriydi. Ârâmî, Pers, Rum ve Suriyeliler'den meydana gelen kozmopolit nüfus içinde yahudi, hıristiyan ve Mecûsiler çoğunlukta idi. Başşehrin yönetim, endüstri ve ticaret bölgeleri arasına saray ve köşkler, bahçeler, merasim binaları, anıtlar ve çeşitli meydanlar serpiştirilmişti.

Medâin'in aslında yedi şehirden oluştuğu bilinmekteyse de Sâsânîler'in son zamanlarından itibaren dört veya beş şehrin varlığından söz edildiği görülmektedir. Bunlardan en eskisi, milâttan önce I. yüzyılda Dicle'nin sol yakasında Partlar tarafından kurulan ve Arap kaynaklarında Medînetülâtika veya Taysefün (Tusfün), genellikle de doğrudan Medâin adıyla zikredilen Ktesiphon'dur. Arap-İslâm kaynaklarında Beytülebyaz adıyla geçen hükümdarlık sarayı burada bulunuyordu. Sâsânîler'in son zamanlarında hükümdarlar kışın daha çok Destecird'de oturduklarından şehrin bu açıdan önemi azalmıştı. Ktesiphon'un güneyinde uzayıp giden alana I. Şâpûr (241-272) Espânbur adı verilen bir şehir inşa ettirdi. Daha sonra I. Hüsrev (Enûşirvan), Bizans'tan yeni ele geçirdiği Antakya'yı örnek alarak 540 yılında Espânbur'dan yaklaşık 5 km. uzakta Veh Antioh-ı Hüsrev denilen şehri kurdu ve Antakya'dan getirilen eserleri buraya yerleştirdi. Antakya'dan getirilen Bizanslılar oturduğu için bölge halkı arasında Rûmegân veya Rûmiye olarak da bilinen şehirde VI. yüzyılın sonlarında 30.000 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Dicle'nin sağ yakasında ise daha önceden I. Erdeşîr'in (226-240) dairevî plan üzerine kurduğu, milâttan önce IV. yüzyılın başlarında Selevkoslar döneminde inşa edilen Seleukeia'nın güney yarısını kaplayan Veh

Erdeşîr yer alıyordu. Temelde bir endüstri ve ticaret merkezi olan şehir surlarla çevrilmişti ve burada bir darphâne, Nestûrîler'e ait bir katedral ve Nestûrî piskoposunun ikametgâhı bulunuyordu. Arap kaynaklarında Behüesîr (Behrasîr) adıyla zikredilen şehrin bazı kesimleri VI. yüzyılda terk edilmiş durumdaydı ve nüfusunun büyük bir kısmı yahudi idi. Behüesîr'in yaklaşık 5 km. güneyinde Nehrül-melik'in Dicle'ye kavuştuğu yerdeki Sâbât adlı mevki de buraya dahil edilmektedir.

Medâin, 16 yılının Safer ayında (Mart 637) Sa'd b. Ebû Vakkâs kumandasındaki birlikler tarafından İslâm topraklarına katılmıştır. Kûfe'nin 30 km. güneyinde cereyan eden Kâdisiye Savaşı'nda (15/636) Sâsânîler'e karşı büyük bir zafer kazanan İslâm orduları Medâin'e doğru kaçan Sâsânî askerlerini kovalayarak ilerlediler. Öncelikle Batı Medâin'de yer alan Sâbât ve ardından iki aylık kuşatmadan sonra Behüesîr ele geçirildi. Yönetim merkezi olan Doğu Medâin'e (Ktesiphon) ulaşmak için Dicle nehrinin geçilmesi gerekiyordu. İranlılar kayıkları bölgeden uzaklaştırıp köprüleri yıktıklarından Ktesiphon'a ulaşmak hayli zordu. Askerin zorlandığını gören Sa'd, etkili bir konuşma yaparak karşıya geçilmesi halinde o ana kadar verdikleri mücadelenin karşılığını göreceklarini söyledi ve kendilerini cesaretlendirdi. Ordunun karşıya geçmesi üzerine İranlılar korku ve şaşkınlık içinde Hulvân'a doğru kaçtılar. Kısra III. Yazdicerd ve saray erkânı daha önce buraya kaçmış, ordunun önemli bir kısmı da Ktesiphon'a 35 km. kadar mesafede bulunan Cisirnehrevân'a çekilmişti. Böylece Medâin'e giren İslâm ordusu herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan şehri devlet hazinesi ve bazı askerî birliklerle beraber teslim aldı. Sa'd, Medâin halkıyla isteyenlerin ayrılacaklarına, isteyenlerin cizye ve haraç öde-

Tâk-ı Kısra -
Bağdat /
Irak

mek şartıyla kalabileceğine dair bir anlaşma yaptı. Ktesiphon'da toplanan yüklü miktardaki ganimetin (900 milyon dirhem) beşte birini Medine'ye gönderdi. Bu ganimetler arasında tarihi ve maddî değeri yüksek kılıçlar, kıymetli tören elbiseleri, ipek kumaşlar, altın ve mücevherler, kısıraların zırh ve taçları gibi eşyanın yanı sıra altın, gümüş ve kıymetli taşlarla süslenmiş, bahar motiflerinin hâkim olduğu "bahâr-ı kistrâ" veya "bahâr-ı Hüsvrev" denilen büyük bir ipek halı da yer almaktaydı. Hz. Ömer ganimet taksimi sırasında halıyı müslümanlar arasında paylaştırdı. Dönemin Bizans'tan sonra en güçlü devleti olan Sâsânî İmparatorluğu'nun merkezinin fethedilmesi İslâm tarihinin en önemli olaylarından biridir ve tarihe "fethü'l-fütüh" diye geçen Nihâvend Savaşı ile birlikte (21/642) imparatorluğun yıkılışını temsil etmektedir.

Ktesiphon'da ilk cuma camisini yaptıran Sa'd b. Ebû Vakkâs Beytülebyaz'a yerleşti, askerlerine de buradaki boş evleri tahsis etti. Ancak kısa bir süre sonra yörenin rutubetli iklimi ve sivrisinekleri askerlerinin sağlığını bozduğu için Hz. Ömer'e durumu bildirerek onun tavsiyesi doğrultusunda Kûfe ordugâh-şehrini kurdu ve ordusunu oraya nakletti (17/638). Askerlerin Kûfe'ye giderken oturdukları evlerin kapı gibi tekrar kullanılabilir aksamını beraberlerinde götürmeleri ve yerli halkın da bir kısmının Kûfe'ye, bir kısmının Basra'ya göç etmesi sebebiyle şehir kısmen metrûk bir hale geldi. Buna rağmen doğuya giden ana yolları kontrol etmesi ve Kûfe valisine bağlı, Dicle'nin suladığı doğu tarafındaki verimli Cevhâ (Cûhâ) bölgesinin idarî merkezi olması dolayısıyla Kûfe ve çevresi için anahtar konumundaydı. Hz. Ömer'in vali tayin ettiği Huzeyfe b. Yemân Medâin'i imar etti ve 36 (656) yılında burada vefat etti. Yine meşhur sahâbîlerden Selmân-i Fârisî de bir süre Medâin valiliği yaptı ve o da ömrünü burada tamamladı (36/656). Fetihten sonra Medâin'e tayin edilen ilk valiler çok defa kumandanlık, imamlık ve vergi toplama görevlerini birlikte üstlenmekte ve Beytülebyaz'da ikamet etmekteydiler. Emevîler devrindeki para reformundan sonra Medînetülatîka'da (Ktesiphon) İslâm öncesi dönemlerde olduğu gibi bir de darphane kurulmuştu.

Medâin müslümanları, Hz. Ali'nin kendisine başşehir seçtiği Kûfe ile bağlantıları sebebiyle Hâricî karşıtı idiler. Hz. Ali

36 (656) yılında Nuhayle'den Medâin'e geldi ve Muhtâr es-Sekaffî'nin amcası Sa'd b. Mes'ûd'u buraya vali tayin etti; daha sonra da şehirdeki taraftarlarından 3000 kişiyi Ma'kıl b. Kays'ın kumandasında Musul'a gönderdi. Bir yıl sonra Abdullah b. Vehb er-Râsibî'yi kendilerine emir seçen Hâricîler Medâin'de toplanmak istedilerse de karşılaçıkları zorlukları düşünerek Nehrevan'a yöneldiler. Vali Sa'd b. Mes'ûd, Sâbât'a kadar gelmiş olan bir grubun şehre girmesini engellemek için tedbir aldı, böylece şehri Hâricî saldırısından korudu (37/658). Hz. Hasan 41'de (661) Muâviye b. Ebû Süfyân ile anlaşmadan önce Medâin'e gitti ve bir süre orada kalarak Beytülebyaz'da oturdu. 43 (664) yılında Vali Simâk b. Ubeyd el-Absî, Müstevrid b. Ulfe et-Teymî liderliğindeki Hâricîler'in Behüresir'den Ktesiphon'a geçmelerine engel oldu. Medâinliler daha sonraki iç karışıklıklarda da Ali evlâdı taraftarları arasında yer aldılar; 65'te (684) şehrin kadısı Sa'd b. Huzeyfe, Medâinli 170 kişiyle birlikte Süleyman b. Surad liderliğindeki Tevvâbîn arasına katıldı. 68 (687) yılında Zübeyr b. Mâhûz liderliğindeki Ezârika Hâricîleri Medâin'e girip şehri tahrip ettiler ve katliam yaptılar. 76'da (695) Şebîb b. Yezîd eş-Şeybânî Medâin'i işgal ettiyse de Medâin halkı tarafından dışarı çıkarıldı. Haccâc b. Yûsuf es-Sekaffî'nin Medâin'e vali tayin ettiği Mutarrif b. Mugîre 77 (696) yılında ayaklandı; ancak başarılı olamadı ve öldürüldü. Medâinliler, 127 (744) yılında Abdullah b. Muâviye'nin Kûfe'de başlattığı Alevî isyanına destek verdiler. Eski İnan dinlerinin de yer bulduğu Medâin'de zaman içinde gulât-ı Şîa inançları yaygınlık kazanmaya başladı.

Abbâsî ihtilâli sırasında Kûfe'de faaliyetlerini gizli olarak yürüten Ebû Seleme el-Hallâl, Humeyd b. Kahtabe ile kardeşi Hasan kumandasındaki Abbâsî ordusunun Kûfe'ye gelmesi üzerine burada ihtilâlin yönetimini açık bir şekilde eline aldı ve Humeyd b. Kahtabe'yi askerleriyle birlikte Medâin'e gönderdi (132/749). Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr, Enbâr'dan Medâin'e giderek kısa bir süre Rûmiye'de oturdu ve gücünden korktuğu Ebû Müslim-i Horasânî'yi burada tuzağa düşürerek ortadan kaldırdı (137/755). İnşasında, harabelerinden götürülen eski yapı kalıntılarının da kullanıldığı Bağdat'ın kurulmasından sonra Medâin siyasî ve ekonomik açıdan önemini kaybetmeye başladı. Nüfusunun çoğu Bağdat'a göç ettiği gibi yahudi ve Nestûrî merkezleri

de oraya taşındı. Mansûr'un kısmen yıktığı Beytülebyaz Müktefî-Billâh döneminde (902-908) tamamen yıktırıldı ve malzemeleri Bağdat'ta Kasrû't-tâc'ın inşasında kullanıldı. Bu arada Espânbur'da Selmân-ı Fârisî ve Huzeyfe b. Yemân'ın türbeleri de inşa edildi. III. (IX.) yüzyılda Medâin daha ziyade çevresindeki tarım toprakları açısından önemliydi. IV. (X.) yüzyılda Rûmiye tenha bir yer haline geldi; fakat nehrin sol yakasındaki kasabanın geri kalan kesimi tuğla binaları, dükkanları ve iki cuma camisiyle Bağdat'ın bir banliyösü olarak gelişti.

Osmanlı döneminde özellikle Selmân-ı Fârisî Türbesi'ne önem verilmiş ve IV. Murad'ın yeniden yaptırdığı türbenin etrafında zamanla aynı adı taşıyan bir kasaba oluşmuştur (Selmânîpâk). Bu kasaba I. Dünya Savaşı'nda Irak cephesinin en önemli muharebelerinden birine sahne oldu ve Kütül'amâre'yi ele geçirdikten sonra Bağdat'a girmek isteyen General Townshend kumandasındaki İngiliz-Hint birlikleri burada Türk kuvvetleri tarafından bozguna uğratılarak Bağdat önlere tekrar Kütül'amâre'ye çekilmeye mecbur bırakıldı (22-26 Kasım 1915). Hâlen burası, Irak'taki kutsal yerleri ziyaret eden Şiîler'in ve diğer ziyaretçilerin uğrak yeridir.

Sâsânîler döneminde I. Şâpûr tarafından Espânbur'da yaptırılan ve I. Hüsvrev tarafından tamir edilip genişletilen büyük sarayın, Doğu'da Eyvân-i Kistrâ veya Tâk-ı Kistrâ, Batı'da Ktesiphon Kemerî (Arc de Ctésiphon) adıyla bilinen 35 m. yüksekliğindeki bir tonozla örtülû tören salonu, halk arasında haksızlığa uğrayanların başvurduğu bir adalet kapısı olarak şöhret kazanmıştı. İslâm tarihi boyunca müslüman mimarlar kadar hükümdarları da etkileyen ve hâlâ ayakta duran bu görkemli eyvan Arap ve Fars edebiyatlarında önemli bir yer işgal etmiş, Buhtûrî, Şerîf er-Radî, Firdevsî, Hâkânî-i Şirvânî, İbnü'l-Hâcib ve Ahmed Şevkî gibi şairlere ilham kaynağı olmuştur.

Yaklaşık 150 km²'lik bir alanı kaplayan Medâin harabeleri üzerinde XX. yüzyılın başlarından itibaren Alman, Amerikan ve İtalyan arkeoloji heyetleri tarafından kazılar yapılmış ve bu şehirler topluluğunun tarihi aydınlatılmaya çalışılmıştır (bk. *IA*, VII, 455; *EI*² [İng.], V, 946). Başta tarihçi Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Medâinî ve Mu'tezile kelâmcısı İbn Ebû'l-Hâdîd olmak üzere Medâin'e nisbet edilen birçok âlim bulunmaktadır (Sem'ânî, XII, 143-148).

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 375-377, 397, 415; Dineverî, *el-Ahbârü'l-tuvâl*, s. 43, 69, 126, 167, 203, 204, 217, 379, 385; Ya'kübî, *Târîh*, II, 145, 187, 215, 366-367, 489; a.m.f., *Kitâbü'l-Büldân*, s. 320-321; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 588; IV, 5-23; V, 75-76, 190; VI, 120-121, 229-230, 284; VII, 305, 371, 483, 650-651; ayrıca bk. İndeks; İbn Rüste, *el-A'lâku'n-nefise*, s. 186; Nevbahtî, *Fıraku'ş-Şi'a*, s. 29; İstahrî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 86; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 244-245; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, I, 127-133; VI, 380; Sem'ânî, *el-Ensâb*, XII, 143-148; Hâkânî-i Şîrvânî, *Medâyin Harabeleri* (trc. Hüseyin Dâniş), İstanbul 1912; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), I, 350-352, 610; V, 88-90; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 511-519; III, 280-281, 287, 335-336, 404; IV, 283, 411; V, 325, 474, 476; ayrıca bk. İndeks; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 453-454; Şeyhürrabve ed-Dimaşkî, *Nuḥbetü'd-dehr fi'acâ'ibi'l-ber ve'l-bahr* (nşr. A. F. Mehren), St. Petersburg 1866, s. 38, 185-186; İbn Abdülhak el-Bağdâdî, *Merâsîdü'l-ittihâ' 'alâ esmâ'i'l-ermkine ve'l-bikâ'* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Beyrut 1954, I, 233; III, 1243-1244; Müstevfî, *Nüzhetü'l-kulûb* (Strange), s. 44; G. le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, London 1966, s. 33-35; *CHLr.*, III/1, s. 120, 155, 172, 499, 594; III/2, s. 866, 932, ayrıca bk. İndeks; IV, 11-13, 446; A. Christensen, *Îrân fi'ahdi's-Sâsâniyyin* (trc. Yahyâ el-Haşşâb), Beyrut 1982, s. 367-376; Abdüsselâm Abdülâzîz Fehmî, *İvânü'l-Medâ'in beyne'l-Buhtûrî ve'l-Hâkânî*, Cidde 1403/1983, s. 16-20, 23-35, 63-66; Ahmed Âdil Kemâl, *Sukûḥü'l-Medâ'in ve nihâyetü'd-devletî's-Sâsâniyye*, Beyrut 1407/1987, s. 11-68; Sâlih Ahmed el-Âlî, "el-Medâ'in fi'l-meşâdirü'l-'Arabîyye", *Sumer*, XXIII/1-2, Bağdat 1967, s. 47-65; M. Streck, "Medâ'in", *IA*, VII, 448-456; a.m.f. – M. Morony, "al-Madâ'in", *EP* (İng.), V, 945-946; Dihhudâ, *Luğat-nâme*, XIX, 33-41; XXV, 14.

CASİM AVCİ

MEDÂİNİ (المدائني)

Ebû'l-Hasen Âli b. Muhammed
b. Abdillâh el-Medâinî el-Basrî el-Kureşî
(ö. 228/843)

Tarihçi ve ensâb âlimi.

Kendisine dayanan bir rivayete göre 135'te (752-53) Basra'da doğdu (İbnü'n-Nedîm, s. 453) ve burada yetişti. Kureyşli Abdurrahman b. Semüre'nin mevlâsı olduğundan Kureşî nisbesiyle anıldı. Muhtemelen 153 (770) yılından sonra Medâin'e giderek bir müddet orada yaşadığı için Medâinî nisbesiyle de tanındı. Ardından Bağdat'a geçerek İshak el-Mevsilî'nin öğrencisi oldu; ayrıca Ebû Mihnef, Mufaddal ed-Dabbî, Kurre b. Hâlid, Avâne b. Hakem, İbn Ebû Zî'b, Hammâd b. Seleme gibi şahsiyetlerden ders aldı veya rivayette bulundu. İbn İshak, Vâkıf gibi se-

leflerinin eserlerinden faydalandı. Mu'tezile kelâmcısı Muammer b. Abbâd es-Sülemî'nin ders halkasına katıldı. İsmi Kûfe Kaderîleri arasında sayılmaktadır (Kâdî Abdülcebbar, s. 344; İbnü'l-Murtazâ, s. 54, 140). Vâsıl b. Atâ'nın hutbelerini derleyen *Kitâbü Huḫbeti* (*Huḫabi*) *Vâşıl* adlı bir eser hazırlamış olması bu görüşü desteklemektedir. Medâinî'den Zübeyr b. Bekkâr, İbn Sa'd, İbn Ebû Hayseme, İbnü'n-Nettâh, Hâris b. Ebû Üsâme, Halife b. Hayyât, İbn Şebbe gibi şahıslar ilim almıştır. Medâinî'yi Yahyâ b. Maîn "sika", Ebû Hayseme Zühayr b. Harb "sadûk sika", Hatîb el-Bağdâdî "sadûk" olarak talemiştir. Özellikle Arap tarihi, ensâb ve şiir rivayeti konularında sadûk kabul edilmiştir. Ancak sika olmayan râvilerden nakillerde bulunmakla da suçlanmış, muhtemelen aynı sebeple İbn Adî onun hadiste "kavî" olmadığını söylemiştir. Câhiz ise Medâinî'yi Şiîlik'le (*Kitâbü'l-Bigâl*, II, 226) ve çelişkili haberler arasında ayırım gözetmemekle (*el-Beyân ve't-tebyîn*, III, 366) itham etmektedir. Buna karşılık Şii tarihçisi Ebû Ca'fer et-Tûsî (*el-Fihrist*, s. 125) ve Hasan b. Ali b. Dâvûd el-Hillî (*er-Ricâl*, s. 262) Medâinî'nin güzel eseri bulunan bir Sünnî olduğunu kanaatindedir. Medâinî kaynakların çoğuna göre 225 (840) yılında vefat etti. İbnü'n-Nedîm ise ölüm tarihini 215 (830), Rabaî ve Yâfiî Zilkade 224 (Eylül 839), Taberî 228 (843), İbn Tağrîberdî 231 (845-46) olarak vermektedir. Yâkût el-Hamevî'nin Kays adlı beldenin 226 yılı vergi gelirlerine ilişkin olarak Medâinî'den yaptığı alıntı (*Mu'cemü'l-büldân*, IV, 422) doğru ise Taberî'nin verdiği 228 yılı tercihe şayan görünmektedir. Medâinî'nin *Ahbârü'l-ḫulefâ'i'l-kebir* adlı eserinin Hz. Ebû Bekir'den Mu'tasım-Billâh'a (833-842) kadarki dönemi kapsaması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Medâinî, Câhiliye döneminden III. (IX.) yüzyıla kadarki Arap tarihinin siyasî, edebî, içtimai ve kültürel yönlerini kucaklayan geniş kapsamlı ve uzun dönemli bazı çalışmalarıyla Ebû Mihnef, Avâne b. Hakem, Seyf b. Ömer gibi şahsiyetlerin oluşturduğu ahbârîler çizgisinin (bk. AHBÂR) en büyük halkasını teşkil etmiştir. Diğer ahbârîlerin hadis ilmindeki tenkitçi gelişmelerden kısmen yararlanmalarına rağmen bazı savaşlarla ilgili nakillerinde Câhiliye döneminin eyyâmü'l-Arab rivayet geleneğinin yansımalarını hâlâ taşımalarına karşılık Medâinî, Irak mektebine mensup olmakla birlikte Medine ekolünün tenkit usulünü kullanarak büyük gü-

ven kazanmış, Sa'leb tarafından devrinin en gözde tarihçisi olarak nitelenmiştir. Aynı habere ilişkin farklı ve ihtilâflı rivayetleri aktararak daha titiz ve tarafsız bir tarihçilik geleneğinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Onun bir başka özelliği de olayları titizlikle tarihlemesidir. Ancak 202 (817-18) yılında Hasan b. Sehl'in Vâsıt yakınlarındaki Femüssilh'ta mevzilenen ordugâhında bulunduğu dair rivayet dışında (Ebû'ş-Şeyh, I, 299) Basra'dan ayrıldıktan sonra Medâin ve Bağdat'tan başka yerlere gittiğine dair bir bilgiye rastlanmaması, Medâinî'nin hadisçilerin başlattığı rihle geleneğine henüz uymadığı izlenimini vermektedir. Bir davet üzerine Halife Me'mûn'la görüşmesi dışında iktidar sahiplerine yakınlık göstermeyen ve İshak el-Mevsilî'nin maddî desteğine muhtaç bir halde yaşayan Medâinî'nin dünyalık peşinde koşmamış olmasının da kendisine duyulan güveni arttırdığı düşünülebilir.

İslâm'ın ilk devirlerindeki velûd ve çok yönlü müelliflerin başında gelen Medâinî tarihi vak'alar üzerine kısa monografiler yazma geleneğinin öncüsüdür (Rosenthal, s. 69). Sayıları 240'ı aşan eserlerinden en önemlisi ve en kapsamlısı *Ahbârü'l-ḫulefâ'i'l-kebir*'dir. Medâinî, ilk dönem İslâm tarihiyle ilgili araştırmalar yapan sonraki tarihçiler için birinci elden başvuru kaynağı olan eserlerinde tarihî ve edebî çalışmaların bir sentezini yapmaya çalışmıştır. Buna rağmen bir nesil sonraki tarihçilerin çok daha sistematik ve kapsamlı kitapları onun çoğu derleme mahiyetindeki çalışmalarını gölgede bırakmıştır. Ayrıca Medâinî'nin derlediği malzemenin hemen hemen tamamının haleflerinin kitaplarına aktarılması onun eserlerinin ihmal edilmesine yol açmıştır. Halife b. Hayyât, Câhiz, Belâzürî, Müberred, Ya'kübî, Vekî', Muhammed b. Cerîr et-Taberî, Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî, Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, Hatîb el-Bağdâdî, Yâkût el-Hamevî, İbn Abdürabbih, İbn Hacer el-Askalânî, Abdülkâdir el-Bağdâdî gibi birçok tarihçi Medâinî'nin rivayetlerini nakletmiş, eserlerinden faydalanmış, kaynak göstererek ya da göstermeden ıktibasta bulunmuştur.

Medâinî'nin çoğu monografi özelliğindeki yazılarının konuları şu ana başlıklar altında toplanabilir: Hz. Peygamber'in şemâilî dahil sîreti, medeniyet tarihi (Basra ve Medine kadıları, Medine ve Mekke kâtipleri, sikke darbi ve mübâdelesi, vergi bölgeleri, vergi tahsili vb.), eyyâmü'l-Arab (kabile savaşları, atlar, yarışlar, Kâ-